

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Факультет історії, права та публічного управління
Кафедра всесвітньої історії**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ
«НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ»
для здобувачів IV курсу історичного факультету
спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Укладач: Буравський О. А.

**Житомир
ЖДУ ім. І. Франка
2026**

УДК 94(5+6):378.22(072)
М 52

Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 11 від 29 травня 2026 р.)

Рецензенти:

Баран В. К., доктор історичних наук, професор
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Суліменко О. Г., кандидат історичних наук, доцент
Поліський національний університет (м. Житомир)
Стельникович С. В., доктор історичних наук, професор
Житомирський державний університет імені Івана Франка

М 52 Методичні рекомендації до семінарських занять з освітньої компоненти «Новітня історія країн Азії та Африки» для здобувачів IV курсу факультету історії, права та публічного управління спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Укладач: Буравський О. А. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2026. 33 с.

У методичних рекомендаціях вміщено розподіл навчального часу за темами навчальної дисципліни, теми і плани семінарських занять та методичні рекомендації до самостійної роботи студентів, список рекомендованої літератури по темах, контрольні питання до заліку.

Для здобувачів IV курсу факультету історії, права та публічного управління спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

УДК 94(5+6):378.22(072)

© О. А. Буравський, 2026
© ЖДУ ім. Івана Франка, 2026

ЗМІСТ

Опис освітньої компоненти	4
Структура освітньої компоненти.....	6
Методичні рекомендації до семінарських занять.....	8
Питання до заліку.....	31

1. Опис освітньої компоненти

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОПП рівень вищої освіти	Характеристика освітньої компоненти	
		денна форма	заочна форма
Кількість кредитів – 3,5	01 Освіта/Педагогіка	Обов'язкова	
	014.03 Середня освіта (Історія)		
Модулів – 1	Середня освіта (Історія)	Рік підготовки:	
		4-й	
Загальна кількість годин – 105		Лекції	
Тижневих годин для денної форми: аудиторних – 3,1/- самостійної роботи здобувача – 4,4/-	Перший (бакалаврський)	20 год.	-
		Практичні, семінарські	
		24 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		61 год.	-
		Індивідуальні завдання:	
		-	-
		Вид контролю:	
Залік	-		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%):

для денної форми – 42% : 58%

для заочної форми –

2. Мета, завдання та результати навчання

2.1. Мета вивчення освітньої компоненти: надати здобувачам знання про історичний розвиток азійських та африканських країн; спираючись на найновіші здобутки вітчизняної та зарубіжної історіографії, навчити по-сучасному осмислювати й розкривати проблеми зовнішньополітичного, соціально-економічного, внутрішньополітичного, культурного розвитку країн Азії та Африки; визначати їх специфіку, самобутність та встановлення закономірностей їхнього розвитку.

2.2. Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- з'ясувати джерельну базу та визначити базову історіографію курсу;

- осмислення проблем та складнощів розвитку азіатського та африканського регіонів для об'єктивної оцінки їх ролі у всесвітній історії;
- вивчення загальних законів історичного процесу та їх прояв у новітні часи;
- виділення окремих закономірностей історичних подій різних азіатсько-африканських держав відповідного періоду;
- проаналізувати відносини між державами азіатського та африканського континенту і світу взагалі;
- сприяти засвоєнню здобувачами хронології та основних понять і термінів;
- встановити основні рушійні сили змін на міжнародній арені;
- сприяти формуванню вмінь системно й всебічно аналізувати історичні події та факти;
- вироблення навиків пошуку й самостійної роботи з джерелами та науковою літературою;
- вивчити закономірності, причинно-наслідкові зв'язки й спадкоємності історичного процесу;
- збагатити загальну культуру, навички логічного мислення студентів;
- закріпити навички роботи з історичною мапою.

Структура освітньої компоненти

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі				
		Лекції	Практичні/Се	Лабораторні заняття	Самостійна	Індивідуальні заняття		Лекції	Практичні/Се	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні
Модуль 1. Країни Азії та Африканського континенту в 1914 р. – на початку ХХІ ст.												
Тема 1. Загальні тенденції розвитку країн Азії та Африки на початку Новітньої історії.	6	1	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Японія в 1918-1945 рр	8	1	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Китай в 1918-1945 рр.	9	2	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Індія в 1918-1945 рр.	9	2	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Туреччина, Іран, Афганістан в 1918-1945 рр.	12	2	4	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Країни Африканського континенту в 1918-1945 рр.	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Японія в 1945 р. – на початку ХХІ ст.	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Китай в 1945 р. – на початку ХХІ ст.	9	2	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Індія в 1945 р. – на	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-

початку ХХІ ст.												
Тема 10. Туреччина, Іран, Афганістан в 1945 р. – на поч. ХХІ ст.	10	2	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 11. Країни Близького Сходу в 1945 р. – на поч. ХХІ ст.	8	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Країни Африканського континенту в 1945 р. – на поч. ХХІ ст.	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	105	20	24	-	61	-	-	-	-	-	-	-

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ
«НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ»**

**МОДУЛЬ I
КРАЇНИ АЗІЇ ТА АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ
В 1914 Р. – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.**

**Семінарське заняття № 1
Японія у 1918-1945 рр.
(2 год)**

Мета: проаналізувати соціально-економічні та політичних процеси, які відбувалися в Японії у післявоєнні роки, її внутрішню та зовнішню політики в 1920-х – першій половині 1940-х рр.

План.

1. Японія після Першої світової війни: проблеми розвитку.
2. Політичні та соціально-економічні процеси в Японії у 1920-1930-х рр. Посилення впливу військових.
3. Зовнішньополітичні зміни в Японії у другій половині 1930-х рр. Участь країни у Другій світовій війні та її наслідки.

Основні поняття: *технологічне відставання; «двадцять одна вимога» для Китаю; японські «рисові бунти»; японський землетрус 1923 р.; «група імператорського шляху»; «група контролю»; економічна криза; Антиконтинентальний пакт; Хіросіма; Нагасаки; Перл-Харбор.*

Реферати

1. Війна Японії в Китаї (1937-1945 рр.).
2. Наслідки атомного бомбардування Японії у серпні 1945 р.

Питання для обговорення

Проаналізуйте причини погіршення міжнародного становища Японії на початку 1920-х рр.

Як вплинув економічний чинник, відставання на соціальний розвиток Японії у 1920-х рр.?

У чому полягала агресивність політики кабінету Танаки?

Якою була ситуація в Японії в період світової економічної кризи 1929–1933 рр.?

Виділіть специфіку участі Японії у Другій світовій війні.

Методичні рекомендації

Готуючи **перше питання**, здобувачам насамперед необхідно пояснити, чому Японія, будучи економічно успішною в роки війни, втратила свої позиції

на зовнішній арені, а також мала кризові явища всередині країни (страйкові рухи, рисові бунти та ін.).

Також важливо відповісти, як вплинула на ці процеси втрата китайської провінції Шаньдун. Чому західні держави витісняли Японію, ізолювали її у дипломатичному та інших аспектах? Які наслідки це мало для політичної та ідеологічної обстановки у японському суспільстві?

Рекомендуємо звернути увагу і на наслідки землетрусу в Токіо у 1923 р., подолання світової економічної кризи початку 1920-х рр.

У **другому питанні** необхідно проаналізувати спочатку позиції різних політичних сил щодо напрямів подальшого розвитку Японської держави у міжвоєнний період, звернути увагу на формування достатньо впливових лівих політичних сил (зокрема, йдеться про створення Соціалістичної ліги, комуністичної партії).

Варто відмітити й ті позитивні зміни, що відбулися у 1920-х рр. в Японії: введення загального виборчого права, створення відповідального уряду та інші процеси.

У зовнішньополітичному плані Японія поступово повертала свої економічні інтереси, закріпившись у китайській провінції Маньчжурії, що викликало посилення протиріч із США та Великобританією. Японія також намагалася позбутися і радянського впливу, хоча, з іншого боку, змушена була встановити дипломатичні відносини із СРСР.

Оскільки праві сили наполягали на територіальній експансії країни для вирішення своїх проблем, в цьому контексті важливо проаналізувати рішення Східної конференції 1927 р. під головуванням Танаки, голови японського уряду. Усе це пояснювало подальшу мілітаризацію японської економіки, посилення соціальних рухів, боротьбу уряду з лівими силами, заборону діяльності демократичних організацій.

Посилила мілітаристські прагнення Японії світова економічна криза 1929-1933 рр., наслідком чого стало посилення негативних явищ в економіці (скорочення промислового та сільгоспвиробництва, розорення селян, масове банкрутство підприємств, безробіття тощо). Це призвело до падіння авторитету демократичних інститутів, посилення авторитаризму у політичному житті країни.

Посилення впливу військових знайшло свій прояв у створенні таємних організацій «Кодоха» та «Тосейха», боротьбі між цивільними та військовими в Японії у першій половині 1930-х рр.

Вивчаючи **третє питання**, варто відмітити процеси зближення Японії з нацистською Німеччиною, укладення між ними Антикомінтернівського пакту (1936); створення ідеології особливої місії Японії у світі («кукутай») та концепції нового порядку у Східній Азії, що виправдовували загарбницьку політику цієї держави в азійському регіоні.

Захоплення китайської території (1937), встановлення свого впливу у цій країні та боротьба китайців проти японської агресії до 1945 р.; бої біля озера

Хасан (1938), напад на Монголію (1939) – важливі віхи у характеристиці цього питання.

Аналізуючи участь Японії у подіях Другої світової війни, варто виділити її специфіку (реферат), показавши плани та інтереси Японії саме в азійському регіоні та тихоокеанському театрі воєнних дій (починаючи з нападу на американську базу Перл-Харбор); показати ставлення японців до військовополонених та своїх солдатів. Не менш важливим є висвітлення останнього етапу війни, коли Японії довелося воювати з СРСР та союзниками по антигітлерівській коаліції. При цьому рекомендуємо окремо дати оцінку атомному бомбардуванню японських міст з боку США, та як це вплинуло на хід військових дій.

Література

1. Городня Н. Д. Історія країн Азії та Африки у ХХ столітті : курс лекцій. навч. посіб. для студентів істор. факультету. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. 284 с. URL: https://for.history.knu.ua/wp-content/uploads/2023/04/Gorodnia_Istorija-Asiji_Afryky_2023_pr.pdf
2. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки. Львів : Афіша, 2005. 430 с.
3. Країни Азії та Африки (ХХ – поч. ХХІ ст.) : Біографічний довідник / Упор. О. Ковальков. Харків, 2022. 599 с.
4. Модерні ідеології Азії. Київ: Вид. дім«Гельветика», 2021. 256 с.

Семінарське заняття № 2

Китай у 1918-1945 рр.

(2 год)

Мета: проаналізувати основні риси суспільно-політичного розвитку Китаю у названий період, політику Чан Кайші, протистояння Гоміндану та КПК в роки громадянської війни (1927-1937 рр.), боротьбу китайського народу проти японських загарбників.

План.

1. Основні риси суспільно-політичного розвитку Китаю у післявоєнні роки.
2. Події другої половини 1920-х рр. Характерні риси політики Чан Кайші.
3. Події та протистояння політичних сил в роки Першої громадянської війни (1927-1937 рр.).
4. Війна з Японією 1937-1945 рр.

Основні поняття: провінція Шаньдун; 21 вимога; суверенітет; рух за нову культуру; Комуністична партія Китаю; Гоміндан; Японія; революція в Китаї 1925-1927 рр.

Реферати

Провідні постаті китайської політики міжвоєнного періоду.

Китай у роки національно-визвольної війни проти японської агресії (1937-1945 рр.).

Питання для обговорення

Виділіть та проаналізуйте складнощі суспільно-політичного розвитку Китаю у перші післявоєнні роки.

Покажіть спільне та відмінне в ідеології КПК та Гоміндану.

Яку роль відіграв Чан Кайші у політичному розвитку міжвоєнного Китаю?

Методичні рекомендації

При аналізі **першого питання** здобувачам важливо акцентувати свою увагу на проблемі збереження Китаєм суверенітету, його суспільній та дипломатичній боротьбі за своє існування, звільнення провінції Шаньдун. У зв'язку з цим варто охарактеризувати відносини його з Японією та іншими країнами світу, у т. ч. радянський вплив на його політику.

Всередині Китаю необхідно проаналізувати ставлення суспільства до проблем суверенітету, у т. ч. рухи і страйки («4 травня», «за нову культуру»). Важливо пам'ятати, що китайське суспільство тоді не було єдиним (північ та південь), за владу постійно боролися військові угруповання.

Доцільним є аналіз головних принципів політики Сунь Ятсена, лідера Гоміндану, у боротьбі за владу, а також його об'єднавчих дій з китайськими комуністами. Необхідно проаналізувати наслідки боротьби з військовими на півдні країни, спроби захоплення ними цивільної влади.

Розкриваючи **друге питання**, необхідно охарактеризувати військовий етап китайської революції 1925-1927 рр., спрямований на зміцнення влади Гоміндану в країні. Однак, ситуація на місцях контролювалася переважно військовою владою. Розпався єдиний фронт з комуністами.

У цьому ж питанні важливо проаналізувати напрями реформування китайського суспільства, поліпшення становища селян, спроби стабілізації економіки. При цьому варто виділити чинники, що гальмували ці перетворення в Китаї (корупція, бюрократія, кланові інтереси, боротьба проти гомінданівської влади з боку комуністів та ін.).

Аналізуючи у **третьому питанні** боротьбу за владу всередині країни, необхідно зупинитись на причинах протистояння з комуністами, наслідками цієї боротьби.

Щодо зовнішньої політики цього періоду, насамперед рекомендуємо охарактеризувати війну Китаю з Японією за Маньчжурію (промисловорозвинутий регіон) та наслідки її у першій половині 1930-х рр. Важливо відмітити ускладнення відносин Китаю із СРСР, що очевидно було наслідком втрати китайськими комуністами впливу, що не входило у плани сталінського режиму. Також Чан Кайші відмовився надавати концесії європейським країнам.

Вивчаючи **четверте питання**, здобувачам варто показати експансіоністські наміри Японії щодо захоплення китайських територій протягом усього міжвоєнного періоду. Тому війна Японії проти Китаю, починаючи з 1937 р. і раніше, була для останнього справедливою, визвольною.

Пам'ятаймо про бажання Японії контролювати китайські регіони з багатими покладами корисних копалин та іншими природними ресурсами.

Характеризуючи хід війни, варто звернути увагу на питання взаємодії та протистояння між комуністичними та гомінданівськими політичними силами. Окремо слід зупинитись на військовій допомозі Китаю з боку СРСР, а також США.

Література

1. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів: Афіша, 2005. 430 с.
2. Новіков В. Творці економічних див: Чан Кайші. URL: <https://petrimazepa.com/miraclecreatorchiangkaishek.html>
3. Сергійчук І. М. Китай у нові та новітні часи: практикум : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 329 с.
4. Урусов В. Б. Від Руху 4 травня до здійснення китайської мрії. *Україна – Китай*. 2019. № 2 (16).

Семінарське заняття № 3

Індія в 1918-1945 рр.

(2 год)

Мета: простежити соціально-економічний та політичний розвиток Індії у зазначені роки, виділити головні віхи становлення руху за національне визволення населення Індії від колоніального гноблення, охарактеризувати, яким було її становище у першій половині 1940-х рр.

План.

1. Індія у 1918 – на початку 1920-х рр. Проблеми розвитку.
2. Антиколоніальний рух опору в 1920-х – 1930-х рр. та його наслідки.
3. Становище Індії наприкінці 1930-х – у першій половині 1940-х рр.

Основні поняття: *Індійський національний конгрес, Мусульманська ліга, проєкт закону «Про управління Індією», закони Роулетта, хартал, халіфатський рух, «11 пунктів Ганді», «Соляний похід», Амрітсар, сатьяграха, свараджисти.*

Реферати

Соціально-політичне і релігійно-філософське вчення Махатми Ганді.

Діяльність національних сил Індії у першій половині 1940-х рр.

Питання для обговорення

Роль Махатми Ганді у становленні ідеології національного руху опору Індії.

Що змінилося у правовому статусі Індії в 1930-х рр., і як це вплинуло на суспільно-політичну обстановку?

Прослідкуйте, як змінилася роль ІНК у політичному житті Індії міжвоєнного періоду та у першій половині 1940-х рр.

Методичні рекомендації

Висвітлюючи **перше питання**, здобувачу важливо пам'ятати, що британське пряме управління в Індії розпочалося ще з другої половини ХІХ ст. Її населення, на жаль, поступово звикало до статусу колоніального. Воюючи у 1914-1918 рр. на боці Великої Британії, індійці мали значні та матеріальні втрати. До того ж індійська буржуазія вступила у конфлікт з англійською.

У перші післявоєнні роки посилювалися обмеження англійської влади щодо участі індійців у проведенні мітингів та демонстрацій, введено покарання за діяльність проти уряду, цензуру тощо. Ідеї самоврядування Індії (свараджа) набували більшого поширення.

У **другому питанні** важливо насамперед охарактеризувати вчення Махатми Ганді щодо руху ненасильницького опору англійським колоніалістам. Серед принципів цього вчення (сатьяграхи) важливо показати, що Ганді закликав до бойкоту англійських товарів та усього англійського, у т. ч. західного способу життя. Це мало серйозні наслідки для пробудження національної свідомості індійців.

Індуси об'єднали свої зусилля з мусульманами у боротьбі за незалежність Індії. Індійський Національний Конгрес перетворився у масову політичну партію на початку 1920-х рр.

Важливо також проаналізувати цей період у діяльності самого М. Ганді.

Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. Індія постраждала від наслідків світової економічної кризи, що призвело до посилення її національного руху за незалежність. Акції непокорі англійській владі продовжувалися у 1930 р.

Антиколоніальний рух 1930-х рр. сприяв розробці владою та запровадження конституції 1935 р. для Індії, яка розширила права виборців, однак зберегла владу у руках віце-короля.

Вибори 1937 р. принесли перемогу ІНК та Мусульманській лізі, що посилювало антиколоніальну політику, соціальні зміни.

При підготовці **третього питання** необхідно зазначити, що восени 1939 р. англійська влада так і не змогла домовитись з ІНК про підтримку її у війні. Наслідком цього став тривалий арешт лідерів ІНК (з 1942 до 1944 рр.). Існувала також загроза японського вторгнення до Індії.

Мусульманська ліга прагнула створити самостійну державу Пакистан, однак вирішення цього питання було відкладено до отримання Індією незалежності.

Важливо проаналізувати наслідки участі Індії у війні: людські втрати, постачання продовольства для потреб метрополії, що призвело до його нестачі; зміцнення промислового сектору та фінансового становища індійського капіталу.

Література

1. Городня Н. Д. Історія країн Азії та Африки у ХХ столітті : курс лекцій. навч. посіб. для студентів істор. факультету. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. 284 с.

2. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів : Афіша, 2005. 430 с.
3. Чувпило О.О. Індія в боротьбі за незалежність: національні лідери та організації. Харків, 2016. 268 с.
4. Борділовська О. А. Роздуми про Індію і Пакистан: до 70-річчя незалежності двох держав. *Східний світ*. 2017. № 3(96). С. 5–20.
5. Гальтунг Г., Несс А. Політична етика Ганді. Львів : Місіонер, 2001. 280 с.

Семінарські заняття № 4-5
Туреччина, Іран, Афганістан в 1918-1945 рр.
(4 год)

Мета: охарактеризувати роль К. Ататюрка у державній та політичній розбудові Турецької республіки; основні напрями реформування турецького суспільства того часу; виділити особливості та основні тенденції державно-політичного розвитку Ірану та Афганістану.

План.

1. Туреччина:
 - 1.1. Боротьба Туреччини за національний суверенітет у перші повоєнні роки. Мустафа Кемаль.
 - 1.2. Соціально-економічні та суспільно-політичні зміни в країні у міжвоєнний період. Зовнішня політика Мустафи Кемалю.
2. Іран:
 - 2.1. Іран у перші повоєнні роки. Встановлення династії Пехлеві.
 - 2.2. Внутрішня та зовнішня політика Рези-шаха Пехлеві у міжвоєнний період.
3. Афганістан:
 - 3.1. Суспільно-політичне та соціально-економічне становище Афганістану в перші повоєнні роки.
 - 3.2. Модернізація Афганістану урядом Аманулли-хана (1919-1929).
 - 3.3. Діяльність урядів Афганістану у 1930-х рр.
4. Становище Туреччини, Ірану та Афганістану наприкінці 1930-х – у першій половині 1940-х рр.

Основні поняття: *Великі національні збори Туреччини, пантюркізм, реформи, халіфат, династія Пехлеві, Трансіранська залізниця, молододафганці, староафганці.*

Реферати

Аналіз реформування турецького суспільства у міжвоєнний період.

Вплив релігійного чинника на іранське суспільство у 1920-х – 1930-х рр.

Питання для обговорення

У чому полягали причини невдач реформ Аманулли-хана?

Виділіть специфіку зовнішньої політики Ірану у міжвоєнні роки.

Виділіть проблеми правління К. Ататюрка у Туреччині.

Методичні рекомендації

При підготовці **першого питання** здобувачам важливо насамперед проаналізувати становище Османської імперії після завершення війни, виділити чинники піднесення визвольного руху турків в умовах окупації її іноземними військами. Виділити постать М. К. Ататюрка та інші постаті, які очолили цей рух за визволення країни, показати, які важливі законодавчі зміни відбулися у період революції; проаналізувати причини перемоги турецького народу та утворення республіки.

Також потребують детального аналізу модернізаційні процеси у міжвоєнні роки існування Турецької республіки. Важливо проаналізувати основні реформи в державно-політичній сфері (у т. ч. положення Конституції 1924 р.), економічному, соціальному, релігійному та культурному розвитку. Водночас необхідно зазначити, що уряду в ході перетворень довелося ліквідувати халіфат як противника реформ (1924), жорстоко придушити повстання курдів у 1925 р., заборонити діяльність опозиційних партій. Модернізація передбачала зміни у традиціях турків та одязі, календарі, прийняття цивільного, кримінального кодексів за європейським зразком, ліквідація багатоженства, встановлення рівноправності жінок та чоловіків, надання першим виборчих прав тощо.

Варто проаналізувати принципи реформ М.Кемаля (1931), ставлення населення до них та особливо до релігійних змін.

Також доцільно охарактеризувати діяльність турецької влади на міжнародній арені, вступ до Ліги націй (1932), пошук нею дружніх відносин з усіма країнами, а також свого місця у відносинах з європейськими державами (зокрема, з Німеччиною, Англією), мусульманськими країнами (пакт про ненапад 1937 р.).

Аналізуючи **друге питання**, необхідно знати, що Іран (до 1935 р. – Персія) був релігійною державою, що завжди сповідувала іслам шіїтського напрямку. Іран був багатим на поклади нафти та газу.

Події, що важливо розглянути, пов'язані з окупацією Ірану англійськими військами та державним переворотом іранського полковника Реза-хана (1921). Він й надалі продовжував керувати країною, провівши модернізаційні заходи для зміцнення національної державності (боротьба із сепаратизмом, введення загальної військової повинності, надання прав жінкам, введення європейського стилю в одязі, реформи у сфері освіти, прийняття закону про приватну власність на землю, заходів у промисловій сфері на підтримку модернізації та власного виробника).

Зовнішньополітична стратегія Ірану у міжвоєнні роки була спрямована на балансування між інтересами Заходу та СРСР. Загалом же орієнтація була більше на зближення з Німеччиною для витіснення англійського впливу. Це призвело поступово до ускладнення ірансько-радянських відносин (відмова продовжити торговельну угоду із СРСР у 1938 р.).

Вивчаючи **третє питання**, здобувачам насамперед необхідно знати, що Афганістан був конгломератом етнічних територій, різних племен, половину населення з яких складали войовничі пуштуни-кочівники, які мали своїх вождів розвивалися за своїми законами. Іншими народами, які проживали тут, були, зокрема, таджики, узбеки та туркмени, хазарійці, нурістанці. Між ними існували напружені відносини.

Важливо звернути увагу на відсталість та ізольованість від іншого світу афганського народу. Незалежність Афганістану було проголошено у 1919 р., на чолі з Амануллою-ханом. Необхідно проаналізувати діяльність молодшафганського уряду у 1920-х рр. (реформи в армії, для централізації влади у державі; економічні – фінансова, приватна власність на землю; в освітній сфері та ін.). Крім того, було прийнято Конституцію 1923 р., що сприяла розвитку парламенту (створено Державну раду та Дорадчі зібрання). Складним виявилось реформування релігійної сфери суспільства. Незважаючи на нововведення у сфері релігії, на відміну від Кемаля, Аманулли не вдалося подолати невдоволення ісламського духівництва та його опір реформам. Практично це стало основною причиною відречення його від влади.

Новим королем внаслідок боротьби за владу у 1929 р. став колишній міністр оборони Надір-хан, а після його загибелі – син його Мухамед Захір-шах. Вони усвідомлювали складність проведення реформ, враховуючи невдоволення ними з боку лідерів пуштунів. Значний вплив на зовнішню політику та проведення реформ в Афганістані мав СРСР, з яким підтримувалися дружні відносини. Економічні перетворення на кінець 1930-х рр. залишалися незначними порівняно, наприклад, із сусідньою Туреччиною, не було побудовано залізниць, поширеною була контрабанда товарами з боку окремих народів.

При підготовці **четвертого питання**, по-перше, рекомендуємо охарактеризувати характер відносин усіх названих країн з Німеччиною та СРСР напередодні нової війни у світі.

Туреччина проголосила свій нейтралітет на початку цієї війни, який було вигідно мати турецькій буржуазії для зміцнення своїх позицій та впливу в країні. Це було пов'язано також із попередньою політикою турецьких урядів міжвоєнного періоду, оскільки сама держава потребувала мирного розвитку для реалізації реформ в європейському напрямі. Лише в лютому 1945 р. Туреччина оголосила війну Німеччині та Японії.

Іран переорієнтувався на Німеччину ще напередодні війни, що очевидно було вигідно йому в економічному плані. Однак за цей регіон боролися також Велика Британія та СРСР, наслідком чого стала окупація ними Ірану в серпні 1941 р., пізніше у 1942 р. – військами США. Це призвело до кризи у владі Ірану, переході її до Мохаммеда Рези та інших подій, що мали негативне значення для розвитку країни, нестабільності суспільства, заворушень, посилення позицій духівництва. З іншого боку, Іран перейшов на бік антинацистської коаліції.

Уряд Афганістану зберігав нейтралітет, однак був залежним у своїй зовнішній політиці від СРСР, виконував його вказівки.

Література

1. Черніков І.Ф. Мустафа Кемаль Ататюрк – засновник і будівничий республіканської Туреччини. Київ : ПП Мошак М.І., 2015. 56 с.
2. Варбанець П. Реза Пехлеві: із козаків – у королі. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/reza_pehlevi_iz_kozakiv_u_koroli.html
3. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів : Афіша, 2005. 430 с.
4. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.). Суми : Університетська книга, 2003. 288 с.
5. Abrahamian E. A History of Modern Iran. Cambridge University Press; 2nd edition (August 23, 2018). 268 p.

Семінарське заняття № 6 Країни Африки в 1918-1945 рр. (2 год)

Мета: проаналізувати головні тенденції розвитку африканських країн у названі роки; виявити характерні риси колоніалізму на цьому континенті, а також проявів боротьби за національне визволення африканських народів.

План.

1. Африканські народи у перше післявоєнне десятиліття.
Панафриканський рух.
2. Національно-визвольні рухи у північноафриканських країнах.
3. Політика Англії та Франції у Тропічній та Південній Африці.

Основні поняття: *Африка; Англія; Франція; система управління колоніями; негри; панафриканізм; республіка Риф; Марокканський блок національної дії; французький протекторат.*

Реферати

Прояви національно-визвольної боротьби в Алжирі у міжвоєнні роки.

Північноафриканські країни у боротьбі за незалежність: спільне та відмінне.

Питання для обговорення

Націоналістична ідеологія в Африці: особливості формування.

Виділіть особливості становища Єгипта у міжвоєнні роки.

Охарактеризуйте напрями реформування суспільно-політичного життя в Ефіопії.

Яким було політичне становище африканських країн у першій половині 1940-х рр.?

Методичні рекомендації

При підготовці **першого** питання, здобувачу необхідно насамперед проаналізувати становище африканських колоній після завершення війни. Важливо також показати позиції провідних європейських держав щодо статусу цих територій, звернути увагу на окремі держави (Ефіопія, Єгипет, Південноафриканський союз), які мали статус незалежний або напівзалежний.

Також важливим явищем з перших післявоєнних років став панафриканський рух (охарактеризувати ідеологію його та постаті).

Пряма та опосередкована системи управління африканськими колоніями потребують глибшого вивчення.

Вивчаючи **друге** питання, важливо звернути увагу на характеристику окремих країн Африканського континенту, зокрема, Єгипта, його відносин з Великою Британією. Також необхідно проаналізувати збройну боротьбу населення Марокко проти французького та іспанського поневолення.

У відповіді необхідно проаналізувати національно-визвольну боротьбу в Тунісі та Алжирі в 1920-1930-х рр., процес політизації суспільств в зазначених країнах, зокрема, утворення партій, асоціацій та товариств. Охарактеризувати програму партії «Дестур», а також реакцію французьких урядовців на події в Тунісі. Необхідно виокремити причини виникнення та діяльність молодожирських товариств, зокрема, «Молодий Алжирець» та «Північно-африканська зірка», а також інші політичні об'єднання, які представляли інтереси різних соціальних станів. Також у цьому питанні важливо прослідкувати еволюцію та зміни у ставленні французьких урядів до національно-визвольних змагань в африканських колоніях.

В аналізі **третього** питання, студенту потрібно зазначити, що політика Великої Британії та Франції в Тропічній та Південній Африці була спрямована на колоніальну експансію, економічну експлуатацію (ресурси, ринки збуту) та створення великих імперій, де Британія домінувала на півдні (Південна Африка, Родезії), а Франція – на заході та в центрі (Французька Західна та Екваторіальна Африка), розширюючи свій вплив через політику "прямого" та "непрямого" управління, інтеграцію територій у свої економічні системи та придушення місцевого опору.

Література

1. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів : Афіша, 2005. 430 с.
2. Країни Азії та Африки (XX – поч. XXI ст.) : Біографічний довідник. Упор. О. Ковальков. Харків, 2022. 599 с.
3. Священко З.В., Скрипник О.М. Панафриканізм – перший ідейно – політичний рух в Африці: зародження та розвиток наприкінці XIX – у першій половині XX ст. *Проблеми всесвітньої історії*. 2025. № 2(30). С. 30-44.
4. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.): навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. 2. вид. Суми : Університетська книга, 2003. 287 с

Семінарське заняття № 7
Японія в 1945 р. – на поч. ХХІ ст.
(2 год)

Мета: дослідити становище Японії в роки американської військової окупації, японське «економічне диво», внутрішню та зовнішню політику Японії в 70 – 90-х рр. ХХ ст., простежити перспективи її розвитку на поч. ХХІ ст.

План.

1. Японія в роки американської військової окупації.
2. Економічне відродження Японії. Японське «економічне диво».
3. Внутрішня та зовнішня політика урядів ліберально-демократичної партії Японії в 70 – 90-х рр. ХХ ст.
4. Проблеми та перспективи розвитку Японії на поч. ХХІ ст.

Основні поняття: *Конституція 1946 р., Сан-Франциський мирний договір 1951 р., Договір безпеки 1952 р, японське «економічне диво, Д. Макартур, М.Б. Ріджуей, Ліберально-демократична партія, «північні території».*

Методичні рекомендації

У **першому питанні** здобувачу потрібно з'ясувати наслідки Другої світової війни для Японії. Виокремити у чому полягали цілі й завдання США щодо Японії – перетворення свого переможеного противника на майбутнього союзника, сприяти створенню в країні економічної системи, яка дозволила б розвиватись, не вдаючись до зовнішньої агресії. Проаналізувати реформи американської військової адміністрації під керівництвом Дугласа Макартура. Акцентувати на тому, що вони дозволили японцям активно залучитися до відродження країни. Необхідно також підкреслити, що США намагалися змінити характер політичної системи – привити Японії навички парламентської демократії. Початком цього процесу стало затвердження парламентом у вересні 1946 р. нової конституції. Проаналізувати її основні положення: відмова від війни і збройних сил як засобів розв'язання міжнародних конфліктів, розширення прав парламенту, обмеження влади імператора, проголошення рівності громадянських прав, демократичних свобод.

У підсумку акцентуємо увагу на значенні Сан-Франциського договору 1951 р. у післявоєнному врегулюванні в далекосхідному регіоні, а також роль американсько-японського Договору безпеки 1952 р. у здобутті Японією суверенітету.

Висвітлюючи **друге питання**, важливо підкреслити, що завдяки Договору про безпеку 1952 р. відповідальність за оборону Японії взяли на себе США. Це вивільнило внутрішні резерви японського суспільства для зростання економіки в середині 50-х – на початку 70-х років ХХ ст. Необхідно також вказати на значення реформ американської окупаційної адміністрації для економічного піднесення Японії. Виділити чинники «економічного дива» 1950-х – 1960-х років. У підсумку потрібно виокремити наслідки «економічного

дива»: наприкінці 1960-х років вихід Японії на друге місце в світі після США за обсягом ВВП, за виробництвом сталі, пластмас, синтетичних волокон, телевізорів, електроприладів; на третє місце в світі за розвитком автомобільної промисловості.

У **третьому питанні** рекомендуємо звернути увагу на труднощі, з якими зіштовхнулася Японія. 1973 р. – економічне зростання припинилося. Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК) підняли ціни на нафту в 4 рази. Це вимагало від Японії введення режиму суворої економії – споживання нафти скоротилося в 2 рази, закрилося багато комерційних підприємств. Економічний спад стимулював японський уряд до структурної перебудови економіки (1978 – 1988 рр.).

У відповіді також потрібно дати характеристику етапам розвитку партійно-політичної системи післявоєнної Японії.

Необхідно також акцентувати, що період з 1993 р. – до сьогодні характеризувався спробами ЛДПЯ утримати владу, вступаючи в коаліції з різними партіями та блоками.

В основі зовнішньополітичної діяльності післявоєнної Японії лежала стратегія мирного розвитку, що ґрунтувалася на “трьох неядерних принципах” і військово-політичному союзі зі США.

Аналізуючи **четверте питання**, варто виділити чинники виходу держави на світову політичну арену, а також проаналізувати відносини Японії зі США, країнами Західної Європи, КНР, Тайванем, країнами-членами АСЕАН, державами Близького та Середнього Сходу, японсько-українські відносини на сучасному етапі.

Реферати

Конституція Японії 1946 р.

Внутрішня і зовнішня політика урядів Ліберально-демократичної партії Японії в 80-х – 90-х роках ХХ ст.

Питання для обговорення

Вкажіть на особливості японської моделі розвитку.

Які наслідки мав Сан-Франциський мирний договір 1951 р. для Японії?

Які причини економічного піднесення Японії в 1950-х – 1960-х роках?

Література

1. Бондар А. Все про Японію. Харків : Фоліо, 2008. 543 с.
2. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів : Афіша, 2005. 430 с.
3. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року) : навч. посіб. Одеса : Ун-т Ушинського, 2022. 238 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/13487/1/Okorokova%20Vira%20Viktorivna.pdf>
4. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.): навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. 2. вид. Суми : Університетська книга, 2003. 287 с.

5. Японія: країна і люди. Tokyo ; New York ; London : Kodansha International, 2005. 160 с.
6. Frederic L. Japan encyclopedia. Cambridge; London. : The Belknap press of Harvard UP, 2002. 1102 p.

Семінарське заняття № 8
Китай в 1945 р. – на поч. ХХІ ст.
(2 год)

Мета: дослідити становище в Китаї в роки громадянської війни, особливості становлення «системи соціалізму» в КНР (1949-1976 рр.), реформ кінця 1970-х – 1980-х рр., проблеми та перспективи сучасного Китаю.

План.

1. Відновлення громадянської війни в Китаї. Проголошення КНР.
2. Становлення «системи соціалізму» в КНР (1949-1965 рр.).
(1965-1976 рр.)
3. Реформи кінця 1970-х – 1980-х рр. в КНР.
4. Китай наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. Проблеми та перспективи сучасного Китаю.

Основні поняття: *«система соціалізму» в КНР, «Культурна революція», договір «Про дружбу, торгівлю й мореплавання», Народно-визвольна армія Китаю, Китайська Народна Республіка, Тайвань, Мао Цзедун, радянсько-китайський договір 1950 р., перший п'ятирічний план на 1953-1957 рр., аграрна реформа, Державна адміністративна рада, кампанія боротьби проти «трьох зол», кампанія боротьби проти «п'яти зол», Конституція КНР 1954 р., народні комуни, «битва за сталь», група «прагматиків», Чжоу Еньлай, Ден Сяопін, «культурна революція», цзаофани, хунвейбіни, Сі Цзінпін, інститути Конфуція.*

Методичні рекомендації

У першому питанні здобувачу необхідно розкрити внутрішні й зовнішні передумови політичної кризи в Китаї після закінчення Другої світової війни. Акцентувати увагу на спробах мирного об'єднання Китаю при посередництві американських місій у 1945 – 1947 рр., вказати, що причини громадянської війни в Китаї мали переважно внутрішній характер, хоча ескалації конфлікту сприяли зовнішні обставини, зокрема початок “холодної війни“. Виокремити етапи громадянської війни 1946 – 1949 рр. При аналізі причин перемоги комуністів слід звернути увагу на наступні фактори: кризу гоміньданівської влади, міцні партійні структури комуністів, радикальну аграрну реформу у “визволених районах“, допомогу комуністичним районам з боку СРСР, комуністичну пропаганду, антиамериканські настрої населення. Закінчити відповідь з'ясуванням наслідків громадянської війни 1946 – 1949 рр. і проголошенням Китайської Народної Республіки.

Розглядаючи друге питання, акцентуємо увагу на головних завданнях, які були визначені урядом КПК після закінчення громадянської війни: підняття

міжнародного престижу Китаю; зміцнення національного суверенітету; створення міцної держави, яка б у всьому опікувала людей; перерозподіл власності; гарантування всезагальної рівності.

Необхідно виокремити періоди соціально-економічних і політичних реформ 1949 – 1957 рр., дати їм характеристику, вказавши на відмінності. З'ясувати основні принципи політичної системи Китаю, структуру державного управління за Конституцію КНР 1954 р.

Потрібно проаналізувати політику “трьох червоних знамен” – “генеральної лінії”, “великого стрибка” й “народних комун”, а також результати соціально-економічного експерименту Мао Цзедуна. Визначити наслідки політики “великого стрибка”. Вказати на фактори, які змусили КПК перейти до “політики урегулювання” (1961 – 1965 рр.). З'ясувати, яким чином групі “прагматиків” на чолі з Ден Сяопіном вдалося частково подолати економічні наслідки експериментів Мао Цзедуна й стабілізувати ситуацію в країні.

Аналізуючи наслідки “культурної революції” (1966 – 1976 рр.) необхідно з'ясувати, чому вона викликала розчарування у китайського населення, а позиції маоїстів послабшали.

Для аналізу становища КНР в 60-х – 70-х роках ХХ ст. необхідно визначити вплив “культурної революції” на зовнішньополітичний курс держави, проаналізувати відносини Китаю з СРСР, США, Тайванем, В'єтнамом. Розкрити основні чинники зміцнення міжнародного авторитету КНР, з'ясувати її місце в структурах ООН.

Висвітлюючи **третє питання**, насамперед необхідно підкреслити, що перехід до радикальних реформ стали результатом складного поєднання внутрішніх і зовнішніх факторів. Звернути увагу на те, що основною передумовою стала зміна політичного клімату в суспільстві й керівництві КПК (судовий процес над “бандою чотирьох”, реабілітація жертв “культурної революції”, чистка КПК від “висуванців”, зміцнення позицій Ден Сяопіна). Студенти мають визначити сутність – ідеї “чотирьох модернізацій”. З'ясувати мету і завдання реформ Ден Сяопіна (1978 – 1997 рр.), виділити основні етапи, дати їм характеристику.

Відповідаючи на **четверте питання** зазначимо, що до кінця 1990-х років були вирішені проблеми колоніальних анклавів на території Китаю (Гонконг, Макао). Однак відкритою залишається “тайванська проблема”. Варто приділити увагу розвитку українсько-китайських відносин. Вказати на економічні досягнення й потенціал Китаю на початку ХХІ ст., його роль у міжнародних і регіональних організаціях. Охарактеризувати зовнішньополітичний курс Сі Цзіньпіна. Виділити проблеми, які стоять перед сучасним Китаєм, вказати на шляхи їх подолання.

Реферати

Громадянська війна в Китаї (1946- 1949 рр.)

Культурна революція в Китаї

Питання для обговорення

Визначіть головну мету першої п'ятирічки в КНР (1953–1957 рр.)
Вкажіть на основну мету нової економічної політики в КНР у 1980–х роках
Які проблеми постали перед Китаєм у ХХІ ст.?

Література

- Буравський О. А. Українсько-китайські відносини на сучасному етапі. Topical aspects of modern scientific research : proceedings of the 10th International scientific and practical conference. Tokyo : CPN Publishing Group, 2024. С. 433-438. <http://eprints.zu.edu.ua/40231/>
- Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів : Афіша, 2005. 430 с.
- Країни Азії та Африки (ХХ – поч. ХХІ ст.) : Біографічний довідник. Упор. О. Ковальков. Харків, 2022. 599 с.
- Священко З. В. Новітня історія країн Азії і Африки : навч. посіб. для студ. спец. «Історія»; Уманський держ. педагогічний ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Софія, 2009. 136 с.
- Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.): навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. 2. вид. Суми : Університетська книга, 2003. 287 с.
- Україна-Китай: історичні та політичні аспекти двосторонніх відносин. С. 217-233. <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4675/1/Ukrainskokytaisiki%20vidnosyny%20na%20suchasnomu.pdf>

Семінарське заняття № 9

Індія в 1945 р. – на поч. ХХІ ст.

(2 год)

Мета: дослідити особливості національно-визвольного руху й проголошення Республіки Індія, «епоху Неру», внутрішню та зовнішню політику уряду І. Ганді, розвиток Індії наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст.

План.

1. Піднесення національно-визвольного руху й проголошення Республіки Індія.
2. Розвиток Індії в «епоху Неру» (1947-1964 рр.).
3. Внутрішня та зовнішня політика уряду І. Ганді.
4. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток Індії наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст.

Основні поняття: *Індійська національна армія, домініон, Дж. Неру, Установчі збори, Алі Джинна, Валлабхай Патель, «Резолюцію про промислову політику», державний сектор, аграрна реформа, Національна рада розвитку, панчаяти, конституція Індії 1950 р., Законодавчої ради, Законодавче зібрання, парламент, Рада штатів, Народна палата, президент, адміністративна реформа, синдикат, Індіра Ганді, «зелена революція», «Народна партія», Морарджі Десаї,*

«Партія безсмертних», Пенджаб, Халістан, Раджив Ганді, Бхаратія джаната парті, Н. Моді.

Методичні рекомендації

Висвітлюючи **перше питання**, здобувачам вищої освіти необхідно вказати на головну проблему, що дісталася Індії від колоніалізму – роз'єднання двох економічних укладів: традиційного і державно-капіталістичного.

У підсумку відповіді зазначимо, що головним результатом індійського національно-визвольного руху в післявоєнний період було проголошення незалежності Республіки Індія.

У **другому питанні** рекомендуємо проаналізувати заходи уряду Дж. Неру: виведення британських військ, індіанізацію державного апарату та армії, Конституцію Республіки Індія (1950 р.), виокремити основні її риси: парламентська республіка, федеративний устрій, принцип розподілу влади, буржуазно-демократичні права та свободи.

Особливу увагу варто приділити аналізу “курсу Неру” – створенню державного сектора економіки, стимулювання науково-технічного прогресу, реорганізації адміністративного устрою, забезпеченню безпеки в Азії. Проаналізувати також зовнішньополітичний курс Індії 1950 – 1964 рр.

Розглядаючи **третє питання** акцентуємо увагу на аналізі становища Індії в середині 1960-х років, звернувши увагу на зовнішній чинник загострення ситуації – індо-пакистанський конфлікт 1965 р.

Потрібно охарактеризувати також політику уряду І. Ганді (1966 – 1977 рр.): націоналізацію виробництва кольорових металів; текстильної галузі; підприємств важкої промисловості; встановлення державного контролю над системою страхування; розширення системи державної торгівлі; збільшення фінансової допомоги дрібним виробникам; “зелену революцію”; продовження аграрної реформи. Простежити зовнішню політику Індії 1960– 1970-х років.

Висвітлюючи **четверте питання** необхідно проаналізувати новий соціально-економічний курс Джаната парті: захист інтересів великих підприємців і землевласників, скорочення соціальних реформ, відмова від державного планування, згортання регулюючої функції держави.

У відповіді необхідно підкреслити, що основними засадами курсу уряду Раджива Ганді стали модернізація та лібералізація економіки. Необхідно звернути увагу на реформи, що пов'язані з переходом Індії до ринкової економіки.

У відповіді також виокремити діяльність уряду Н. Моді, визначати місце Республіки Індія в сучасній світовій економіці й системі міжнародних відносин.

Реферати

Конституція Індії 1950 р.

Проблеми в Індії наприкінці ХХ ст.

Питання для обговорення

Яка реформа активно впроваджувалась у період правління Дж. Неру?

Який напрям зовнішньої політики особливо розвивав Дж.Неру?

Який сектор економіки Індії найбільше зростав наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст.?

Література

1. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів : Афіша, 2005. 430 с.
2. Країни Азії та Африки (ХХ – поч. ХХІ ст.) : Біографічний довідник.
3. Упор. О. Ковальков. Харків, 2022. 599 с.
4. О कोरोкова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): навчальний посібник (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.
5. Священко З. В. Новітня історія країн Азії і Африки : навч. посіб. для студ. спец. «Історія»; Уманський держ. педагогічний ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Софія, 2009. 136 с.
6. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.): навч. посіб. для студ. іст. спец. вищих навч. закл. 2. вид. Суми : Університетська книга, 2003. 287 с.
7. Індіра Ганді: біографія і політична кар'єра. URL: <https://ukr.agromassidayu.com/indira-gandi-biografiya-i-politicheskaya-karera-news-6271183>.
8. Індія в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. URL: http://rozrobki.at.ua/load/vsesvitnja_istorija/indija_v_drugij_polovini_xx_na_pochatku_xxi_st/8-1-0-3264
9. Індія у ХХІ столітті. URL: <https://moyaosvita.com.ua/istoriya/indiya-v-21-stolitti/>

Семінарські заняття № 10-11

Туреччина, Іран, Афганістан в 1945 р. – на поч. ХХІ ст.

(4 год)

Мета: дослідити соціально-економічне становище Туреччини в повоєнні роки, її внутрішню та зовнішню політику 1950-х – 1970-х рр., наслідки реформ 1980-х – 1990-х рр., сучасні тенденції у розвитку Туреччини; політику Мохаммеда Реза Пехлеві, реформи «білої революції», сучасну ситуацію в Ірані; правління короля Мухаммеда Захір-шаха та Мухаммеда Дауда, особливості сучасного розвитку Афганістану.

План.

1. Туреччина:
 - 1.1. Суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток Туреччини в післявоєнні роки. Політика І. Іненю.
 - 1.2. Внутрішньо - та зовнішньополітичний розвиток Туреччини в 1950-х – 1970-х рр.
 - 1.3. Реформи 1980-х – 1990-х рр. та їх наслідки. Головні тенденції розвитку сучасної Туреччини.

2. Іран:
 - 2.1. Мохаммед Рез Пехлеві та його політика. Реформи «білої революції».
 - 2.2. Революція 1978 р., її впливи та наслідки. Сучасні проблеми та тенденції розвитку Ірану.
3. Афганістан:
 - 3.1. Суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток Афганістану за правління короля Мухаммеда Захір-шаха та Мухаммеда Дауда.
 - 3.2. Квітнева революція 1978 р. й громадянська війна в Афганістані.
 - 3.3. Тенденції розвитку сучасного Афганістану.

Основні поняття: *Ісмет Іненю, Народно-республіканська партія, закон про аграрну реформу, Демократична партія, Реджеп Ердоган, Bayraktar TB2, "зерновий коридор"; Алі Розмара, Національний фронт, Мохаммед Реза Пехлеві, САВАК, Рухолла Хомейні, «біла революція, селянські кооперати, Ісламська революція, Ісламська республіка, Алі Хаменеї, теократична держава; М. Захір-шах, політика обережної модернізації, Народно-демократична партія Афганістану, Мохаммед Дауд, аграрна реформа, квітнева революція, Демократичної Республіки Афганістан, афганська війна, громадянська війна, моджахеди, Талібан.*

Методичні рекомендації

При вивченні **першого питання** здобувачам важливо знати, що Туреччина після війни перебувала у важкому становищі. При владі була Народно-республіканська партія, яку очолював Ісмет Іненю. Опозиційна Демократична партія постійно конкурувала з правлячою у боротьбі за владу.

Однак Демократична партія в подальшому стала правлячою, перебувала при владі з 1950 до 1960 рр. Практично у цей період відбувалася лібералізація у розвитку економіки, реформи торкнулися й політичної системи у Туреччині. Рекомендуємо також проаналізувати Конституцію 1961 р., виокремити її особливості.

Варто простежити внутрішню політику Народно-республіканської партії, Партії справедливості, коаліційних урядів. Охарактеризувати зовнішньополітичний розвиток Туреччини в 1950-х – 1970-х рр.

Висвітлюючи зміст реформ 1980-х – 1990-х рр. необхідно виокремити особливості “турецької моделі” розвитку, сформованої у 1980-х роках.

Розглядаючи політику сучасної Туреччини, потрібно проаналізувати політичний курс президента Р. Ердогана, характерні риси та тенденції у розвитку зовнішньої політики, у т. ч. динаміку українсько-турецьких відносин.

У **другому питанні** рекомендуємо охарактеризувати режим особистої диктатури Мохаммеда Реза Пехлеві. Важливо зазначити, що він спирався на армію та таємну поліцію.

Далі необхідно проаналізувати реформи 1963-1978 рр., що отримали назву “Білої революції”. Йдеться про блок економічних реформ (у сільському господарстві та промисловості), а також у соціальній сфері. Реформи мали своєю метою індустріалізацію Ірану, прискорення розвитку аграрної сфери та інтеграцію економіки країни у світове господарство.

Одним з важливих етапів історичного розвитку Ірану у ХХ ст. була безумовно і Ісламська революція 1978 р. Тому здобувачам необхідно зупинитись на її характеристиці та наслідках. На сьогодні Ісламська Республіка Іран є єдиною теократичною державою. При підготовці цього питання варто звернути увагу на позицію Ірану в російсько-українській війні, а також останні події, що відбулися в цій державі у 2026 р.

Розкриваючи **третє питання**, насамперед важливо охарактеризувати економічний розвиток Афганістану, його відсталість та проблеми станом на кінець війни. Це впливало і на суспільний розвиток країни, робило її залежною та сприяло посиленню авторитаризму влади.

Однак життя вимагало змін, тому афганський правитель – король М. Захір-шах мусив запроваджувати те, чого вимагала економіка та суспільство. Зокрема, важливо проаналізувати реформи 1953-1963 рр., спрямовані на подолання проблем економічного розвитку Афганістану під керівництвом уряду М. Дауда.

У відповіді потрібно також зауважити, що квітнева революція 1978 р. призвела до протистояння у суспільстві між політичними та етнічними угрупованнями. Вказати на соціально-економічні, політичні причини революції, акцентувати увагу, що після квітневих подій конфлікт, який мав внутрішній характер, після введення військ СРСР в 1979 р. набув міжнародного відтінку.

Висвітлюючи характерні риси та тенденції розвитку сучасного Афганістану необхідно акцентувати увагу на захопленні влади рухом «Талібан» (1996), вказати на його соціальну базу, причини його популярності серед різних верств афганського суспільства. Режим талібів потребує глибшого аналізу усередині країни, а також зовнішніх факторів їх підтримки, зокрема зв'язків з міжнародними екстремістськими організаціями – “Аль-Кайдою“, а також зауважити, що радикальне ісламське угруповання «Талібан», під контролем якого зараз перебуває Афганістан, визнало Крим російським, тому що зацікавлене у добрих відносинах з рф.

Реферати

Реформи 1980-х – 1990-х рр. в Туреччині
Політика Мохаммеда Реза Пехлеві в Ірані
Наслідки квітневої революції в Афганістані

Питання для обговорення

Охарактеризуйте правління наступника Ататюрка – Ісмета Іненю.
Порівняйте реформи Кемалю Ататюрка та Мохаммеда Реза Пехлеві

Яка головна причина конфлікту між Афганістаном і Пакистаном у 1940–1950-х роках?

На кого спирався Мохаммед Дауд у своїй політиці модернізації країни?

Література

1. Буравський О. А. Українсько-турецькі відносини на сучасному етапі. Global science: prospects and innovations : proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Liverpool : Cognum Publishing House, 2024. С. 384-387. <http://eprints.zu.edu.ua/40342/>
2. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів : Афіша, 2005. 430 с.
3. Священко З.В. Політика СРСР щодо Туреччини та Ірану після Другої світової війни. *Уманська старовина* : Науковий журнал. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2017. Вип. 3. С. 42–49.
4. Червонописький С. В., Костиря А. А. Історіографія війни в Афганістані (25 грудня 1979 – 15 лютого 1989 рр.). К.: Міжрегіональний видавничий центр „Медінформ”, 2006. 92 с.

Семінарське заняття № 12

Країни Африканського континенту в 1945 р. – на поч. ХХІ ст.

(2 год)

Мета: дослідити передумови та етапи деколонізації на Африканському континенті, тенденції розвитку країн Північної та Південної Африки в другій половині ХХ ст., проаналізувати проблеми розвитку цих країн на сучасному етапі.

План.

1. Основні передумови та етапи деколонізації на Африканському континенті.
2. Утворення незалежних держав у Північній Африці та головні тенденції їх подальшого розвитку.
3. Загальні тенденції розвитку країн Південної Африки в др. пол. ХХ ст. Режим апартеїду в Південно-Африканській республіці.
4. Проблеми та перспективи розвитку країн Африканського континенту на сучасному етапі.

Основні поняття: деколонізація, Мухаммед V, Хабіб Бугриба, «Великий Арабський Магриб», Союз Арабського Магрибу, рух ПОЛІСАРІО, Центральна-Африканська Республіка, Жан Бедель Бокасса, Менгісту Маріам, Демократична Республіка Ефіопія, трайбалізм, занзібарська революція, Народний рух за звільнення Анголи, Національний союз за повне визволення Анголи, Національний фронт звільнення Анголи, Агостиньо Нето, «Принципи мирного врегулювання у Південно-Західній Африці», Південно-Африканська Республіка, апартеїд, Африканський Національний Конгрес, банту стани, Нельсон Мандела, Фредерік де Клерк, проросійська хунта, Нана Акуфо-Аддо, українсько-африканський ренесанс.

Методичні рекомендації

Висвітлюючи **перше питання**, здобувачам вищої освіти насамперед необхідно зазначити, що після закінчення Другої світової війни деколонізація стала невідворотною, оскільки: змінилося співвідношення сил у світі; африканці побували за межами Африки, воюючи у складі військ своїх метрополій, і побачили зовсім інше життя; країни-метрополії на очах своїх колоній зазнавали поразок у війні. У відповіді треба вказати на передумови деколонізації, а також простежити її етапи: 1943-1956 рр. – Азія та Північна Африка. Європейські країни відмовилися від своїх мандатів на управління: Кінець 1950-х – 1960-ті рр. – процес деколонізації Африки. 1960 р. – «рік Африки» здобули незалежність 17 країн.

У **другому питанні** потрібно простежити утворення незалежних держав у Північній Африці, окреслити головні тенденції їх подальшого розвитку. Рекомендуємо висвітлити такі події, важливі для розвитку африканських країн: 1) здобуття незалежності Марокко та Тунісом; 2) утворення регіонального об'єднання «Великий Арабський Магриб» та його діяльність у 1960-1980-х рр.; 3) статус Західної Сахари; претензії на цю територію Марокко; діяльність руху ПОЛІСАРІО.

Розглядаючи **третє питання** акцентуємо увагу на те, що здобуття незалежності країнами Африки не принесло спокою, на їх територіях розпочалися громадянські війни. Необхідно підкреслити, що головна проблема – економічна відсталість, з якою більшість молодих держав не можуть впоратися й до сьогодні. Спроби зруйнувати традиційне життя мали негативні наслідки – лідери країн прагнули зменшити роль сільського господарства та сировинного експорту, що позбавляло їх єдиного стабільного джерела прибутків. Встановлення військово-диктаторських режимів – домінування військових у суспільно-політичному житті. Диктаторські режими перешкождали демократичним перетворенням у суспільстві, гальмували соціальний прогрес в африканських країнах, призводили до людських жертв. Війни за володіння спірними територіями, міжрасові конфлікти.

Аналізуючи режим апартеїду в Південно-Африканській республіці, потрібно вказати, що в 1961 р. було створено Південно-Африканську Республіку (ПАР). Необхідно розкрити особливості цього режиму, зокрема політику апартеїду та її наслідки. У 1993 р. в ПАР вперше відбулися вільні вибори – президентом країни став лідер Африканського Національного Конгресу Нельсон Мандела (засуджений у 1963 р. на довічне ув'язнення).

Відповідаючи на **четверте питання**, необхідно визначити проблеми та перспективи розвитку країн Африканського континенту на сучасному етапі. Зокрема потрібно зазначити, що Африка на початку XXI ст. залишається одним з найменш розвинутих регіонів. Однак є держави, які досить динамічно розвиваються. Наприклад, Ботсвана, яка модернізується швидкими темпами. Найбільш економічно розвинута країна Східної Африки – Кенія. Саме вона виступила на підтримку нашої держави після початку російського вторгнення.

У підсумку варто наголосити, що тільки народи Африки мають вирішувати свої проблеми, без втручання інших, особливо авторитарних країн. Однак їм необхідна підтримка з боку країн світу, які готові простягнути руку допомоги, щоб вижити їм в нинішніх умовах.

Реферати

Життя і діяльність національного героя Африки – Нельсона Мандели.
Особливості розвитку сучасної Південно-Африканської республіки.
Українсько-африканські відносини на сучасному етапі.

Питання для обговорення

Доведіть, що Африка є найбільш конфліктною геополітичною зоною.
Який напрям розвитку був характерним для Північної Африки у 1960–1980-х рр.?

Назвіть чинники, які ускладнюють процес демократизації в багатьох африканських країнах.

Що є проблемою сучасного розвитку Африки?

Література

1. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів : Афіша, 2005. 430 с.
2. Окорочова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): навчальний посібник (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.
3. Священко З. В. Новітня історія країн Азії і Африки : навч. посіб. для студ. спец. «Історія»; Уманський держ. педагогічний ун-т ім. Павла Тичини. Умань: Софія, 2009. 136 с.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Особливості періодизації Новітньої історії країн Азії та Африки.
2. Основні риси суспільно-політичного розвитку Китаю після Першої світової війни. Діяльність Сунь Ятсена по об'єднанню Китаю.
3. Внутрішня та зовнішня політика уряду Чан Кайші в Китаї.
4. Перша громадянська війна в Китаї та її наслідки (1927-1937 рр.).
5. Антияпонська війна в Китаї та її наслідки (1937-1945 рр.).
6. Друга громадянська війна в Китаї (1946-1949 рр.). Створення КНР.
7. Становлення системи соціалізму в КНР (реформи 1949-1957 рр.).
8. Політика «великого стрибка» в Китаї та її наслідки.
9. «Культурна революція» в Китаї та її наслідки. Зовнішня політика КНР за правління Мао Цзедуна.
10. Внутрішньополітичні й економічні реформи в Китаї у 70-90-ті рр. XX ст. «Чотири модернізації» Ден Сяопіна.
11. Проблеми та перспективи розвитку сучасного Китаю.
12. Наслідки участі Японії в Першій світовій війні.
13. Головні тенденції суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку Японії в 20-ті роки XX ст.
14. Внутрішня за зовнішня політика Японії в 1930-х роках.
15. Японська експансія в Китаї у 1937-1945 рр.
16. Японія в роки Другої світової війни.
17. Суть та причини «японського економічного дива».
18. Формування постіндустріальної економічної моделі в Японії наприкінці XX ст.
19. Політичний розвиток Японії у др. пол. XX – на початку XXI ст.
20. Соціально-економічне та суспільно-політичне становище Індії після Першої світової війни.
21. Вчення М.Ганді. Тактика ненасильницького опору колонізаторам. Сатьяграха в Індії 1919-1922 рр.
22. Сатьяграха в Індії на поч. 1930-х років. «11 пунктів Ганді».
23. Роль Індійського Національного Конгресу в національно-визвольному русі в Індії у міжвоєнний період.
24. Індія в роки Другої світової війни.
25. Внутрішня та зовнішня політика Дж. Неру на посаді прем'єр-міністра Індії.
26. Внутрішня та зовнішня політика І.Ганді в Індії.
27. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток Індії наприкінці XX – на поч. XXI ст.
28. Розпад Османської імперії та виникнення Турецької республіки. Реформи Ататюрка та їх значення для Туреччини.
29. Туреччина у роки Другої світової війни.
30. Внутрішня та зовнішня політика І.Іненю в Туреччині.
31. Головні тенденції внутрішньо- та зовнішньополітичного життя Туреччини протягом 50-х – 70-х років XX ст.

32. Економічні перетворення в Туреччині у 80-х роках ХХ ст. та їх наслідки для країни.
33. Проблеми та перспективи розвитку Туреччини на сучасному етапі.
34. Суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток Афганістану за правління Мухаммеда Захір-шаха. Диктатура Дауда в Афганістані (1973-1978 рр.).
35. Війна в Афганістані 1979-1989 рр. та її наслідки для країни.
36. Афганістан за режиму талібів (1996-2001 рр.).
37. Реформи Реза-шаха Пехлеві в Ірані у міжвоєнний період.
38. Зміцнення шахського режиму в Ірані. «Біла революція».
39. Ісламська революція 1978-1979 рр. в Ірані та її наслідки.
40. Суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток Ірану наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. Проблеми та перспективи розвитку Ірану на сучасному етапі.
41. Палестина в останні роки британського мандату (1945-1947). Перша арабсько-ізраїльська війна та її наслідки.
42. Арабсько-ізраїльські війни 1967, 1973, 1982 рр. та їх наслідки. Спроби врегулювання палестинського питання наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст.
43. Вплив подій «Арабської весни» на країни Передньої Азії та Північної Африки.
44. Національно-визвольні рухи в міжвоєнний період у країнах Африки.
45. Країни Африканського континенту в роки Другої світової війни.
46. Утворення незалежних держав на Африканському континенті після закінчення Другої світової війни.
47. Режим апартеїду в ПАР.
48. Національно-визвольна війна в Алжирі (1954-1962) та його подальший розвиток.
49. Внутрішня та зовнішня політика Єгипту в 50-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст.
50. Лівія за режиму М.Каддафі.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ
«НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ»
для здобувачів IV курсу історичного факультету
спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Укладач: Буравський О. А.